

Satul românesc trebuie ajutat mai mult de către locuitorii orașelor - Patriarhul României

Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la deschiderea lucrărilor Conferinței pastoral-misionare semestrială de primăvară a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor, Aula Magna „Teoctist Patriarhul” din Palatul Patriarhiei, București, 13-14 mai 2019:

I Spiritualitatea satului românesc

„Pentru istoria noastră – aprecia etnograful și sociologul Ernest Bernea (1905-1990) –, satul românesc tradițional a fost microcosmosul material și spiritual care a constituit fundamentul existențial al națiunii [...]. Realitatea tradițională comunitară a definit și manifestat un mod propriu românesc de a fi, care e specific și general uman totodată”[1].

Prin acest „mod propriu românesc de a fi” se exprimă un sistem de valori specifice satului românesc, o atitudine proprie în fața lui Dumnezeu, a naturii înconjurătoare, a semenilor, o concepție de viață și o reprezentare specifică a lumii.

Pentru țăranul român, Dumnezeu a fost și este o prezență tainică, nu o idee abstractă; prezența Sa discretă, ocrotitoare, poate fi descifrată în natura înconjurătoare, considerată dar al lui Dumnezeu, care trebuie cultivat în relație de recunoștință față de Dăruitor.

După cum observă Părintele Dumitru Stăniloae, țăranul român vede prezența harică și ocrotirea milostivă a lui Dumnezeu în toate cele prezente în jurul său: „Vede pe Dumnezeu în taina naturii. Un peisaj frumos al naturii e pentru el un adevărat rai. El spune în Miorița: «Pe-un picior de plai,/Pe-o gură de rai». [...] El simte atât de aproape de om pe Dumnezeu, pe Maica Domnului, încât folosește pentru ei diminutive (de familiaritate – n.ns.): «Dumnezeu drăguțu’», «Măicuța Domnului»”[2].

Totodată, lumea, care provine de la latinescul lumen – lumină, a fost și este, pentru țăranul român, kosmos, „ordine”, pentru că el întrezărește că Dumnezeu-Atotțiitorul, în înțelepciunea Sa, a așezat toate în „bună rânduială”, în bună întocmire. Țăranul român se străduiește să nu tulbure prin acțiunile sale această „bună rânduială”, ci să o respecte.

Pentru țăranul român, omul este o făptură spirituală purtătoare de trup, viețuind pe pământ, dar cu destinație cerească: „omul nu este o expresie a pământului acesta, ci a cerului și a spiritului. Omul vine aici de la Dumnezeu și trebuie să lucreze (așa căzut cum e) în sensul Lui”[3] – spune Ernest Bernea.

Țăranul român consideră munca un mijloc de a-și spiritualiza existența, de a-și înfrâna patimile egoiste și de a se învrednici de „pâinea cea de toate zilele” pe care Tatăl ceresc i-o dăruiește în urma trudei sale.

La sat, munca și rugăciunea se împletesc firesc, iar cultivarea pământului este adesea însoțită de acte cultice precum binecuvântarea holdelor, a semănatului, a fântânii, a primelor roade ale pământului.

În unele regiuni ale țării, Troițele străjuiesc fântânile, colinele sau drumurile din mediul rural.

Toate slujbele de binecuvântare a cultivării pământului evidențiază legătura dintre rugăciune și acțiune, încât omul credincios și harnic se conduce după principiul:

„totdeauna lucrul tău să-l începi cu Dumnezeu”!

Bunurile materiale și mai cu seamă pământul sunt, pentru țăranul român, darurile pe care Dumnezeu – adevăratul proprietar – i le dă în folosință sau în administrare pentru susținerea vieții sale și pentru a ajuta pe ce nevoiași.

De aceea, cu multă smerenie, țăranul român mulțumește lui Dumnezeu pentru binefacerile primite de la El. Având aceste convingeri și trăind în „bună rânduială”, țăranul român credincios și harnic viețuiește în armonie cu natura înconjurătoare și în comuniune cu semenii, nu distruge natura și nu răpește bunurile aproapelui.

Țăranul iubește pământul, mai precis țarina și țara, de care se simte strâns legat existențial, pentru că pământul îi oferă hrană, dar și pentru că pământul este loc în care se odihnesc osemintele strămoșilor și în care, la vremea rânduită de Dumnezeu, și trupul său se va așeza.

Deși este iubitor de țarină și țară, totuși, țăranul român credincios are privirea îndreptată spre cer, de unde vin lumina, aerul și ploaia, ca binecuvântări ale lui Dumnezeu pentru el.

Țăranul cultivă pământul ca agricultor sau crește animale ca păstor, dar recolta va fi bogată și pășunea mănoasă dacă Dumnezeu trimite ploaie și căldură la timpul potrivit.

La sat, viața este înțeleasă și ca „timp binecuvântat pentru a sfinți locul în care trăim”, iar dacă sfințim locul în care trăim pe pământ putem spera să primim și un loc în ceruri, „un colțișor în rai” – cum spunea Părintele Paisie Olaru de la Mănăstirea Sihăstria de Neamț.

Sfințirea timpului se realizează la țară prin rugăciune și muncă, dar și pentru că timpul anului este presărat cu sărbători sfinte, cu „punte de sărbători” care leagă pământul cu cerul.

De ce? Pentru că „prin crearea și trăirea puternică a sărbătorii, care este un moment luminos de punere în legătură cu existența generală și absolută, cu transcendentul sau măcar cu direcții spre transcendent, poporul a învins ori a valorificat timpul. Învingerea în acest sens a timpului devine, de fapt, o valorificare maximă a lui”[4].

Sărbătorile – care ritmează viața omului – erau trăite cu o mai mare intensitate în satele românești decât în orașe, pentru că țăranul român considera că sărbătorile sunt pregustări ale Împărăției cerurilor, momente de intensă trăire spirituală în care

„transcendentul se coboară și se arată oarecum în lume, făcându-i pe muritori să-i simtă prezența [...] sau, dimpotrivă, lumii istorice i se dă privilegiul să fie ridicată, printr-o translație spirituală, către împărăția luminii extatice a transcendentului” – spune Vasile Băncilă în lucrarea sa „Duhul sărbătorii”[5].

Pentru țăranul român, moartea este o trecere într-un alt plan al existenței, iar răposații sunt însoțitori „duioși și invizibili”[6]; cu aceștia putem comunica mai ales în zilele de sărbătoare, pentru că legătura între planurile existenței nu este cu desăvârșire ruptă.

Între lumea oamenilor vii și lumea răposaților, nu există o separație radicală, iar distanța se anulează în perioada Sfintelor Paști când cei răposați în Sfânta și Marea Vineri sau în Săptămâna Luminată merg în Rai, pentru că aceia care mor în Vinerea Sfintelor Pătimiri trec prin moarte odată cu Mântuitorul Cel răstignit, iar cei care trec la Domnul în Săptămâna Luminată intră în Împărăția cerurilor, bucurându-se de biruința lui Hristos Cel înviat asupra morții și de deschiderea cerurilor.

Toată viața țăranului român, înnobilită de credința creștină, este străbătută de un fior religios și de un „bogat suflu mistic”[7].

Credința organizează și dă sens vieții spirituale a țăranului român, încât „viața obștească a satului respiră o atmosferă religioasă”[8]. Această centralitate a credinței în viața spirituală, ca relație a omului cu Dumnezeu, constituie specificul „modului românesc de a fi”, firescul vieții țăranului român.

II Situația prezentă a satului românesc

Din nefericire, în ultimele șapte decenii satul românesc tradițional a traversat o gravă criză spirituală și materială, iar în zilele noastre această criză se acutizează.

Vitregiile îndurate în ultimul secol de țăranul român au avut efecte devastatoare la nivelul identității și mentalității sale, lovind adânc în normalitatea sau în firescul vieții sale tradiționale și generând în mediul rural transformări negative de ordin spiritual, cultural și demografic.

Mai cu seamă, în timpul regimului comunist s-a produs destrămarea satului românesc și distrugerea legăturii profunde a țăranului cu Dumnezeu, prin propagandă ateistă, iar relația țăranului cu pământul ca proprietate, cu țarina proprie, a fost distrusă prin colectivizarea forțată a agriculturii.

De asemenea, multe sate au fost depopulate prin urbanizare forțată și migrarea unui mare număr de locuitori din mediul rural către mediul urban, ca urmare a

industrializării forțate. Iar după anul 1990, satul se depopulează prin emigrarea multor oameni tineri de la sat în străinătate din motive economico-financiare.

Astăzi, satul românesc este oarecum răstignit între idealizare nostalgică și abandonare practică, între identitate tradițională și supraviețuire precară.

Potrivit datelor oficiale publicate de Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale și de Institutul Național de Statistică, România are o suprafață totală de 238 mii km² și o populație rezidentă de 19,5 milioane de locuitori[9], ceea ce înseamnă 3,9% din populația totală a Uniunii Europene.

Zonele rurale din România acoperă 87,1% din teritoriul țării; aproximativ 45,7% din populația țării locuiește în mediul rural, adică puțin peste 8,5 milioane de persoane.

Cifrele amintite sunt dovada concretă a faptului că potențialul agricol al României este unul foarte ridicat, însă pământul nu este eficient cultivat.

Țară cu pământ bogat, dar cu mulți țărani săraci! Mult teren agricol, dar fărâmițat, multe speranțe, dar puține mijloace de a-l lucra eficient și de a valorifica deplin recolta obținută.

Deși adevărații țărani muncesc din zori și până în noapte, în multe sate din România se practică o agricultură de supraviețuire, iar unele sate sunt foarte depopulate și chiar abandonate, încât dispar încet de pe harta României.

Satul tradițional, în ultimii ani, este afectat de o gravă criză demografică: foarte mulți români au plecat în străinătate unde lucrează mai mult pentru dezvoltarea altor țări decât pentru patria de origine, România.

Cei mai mulți dintre românii care aleg traiul departe de țara-mamă sunt tineri, peste 17%, sunt din grupa de vârstă 25-29 de ani, iar a doua categorie ca dimensiune, cu un procent de 14,5%, este reprezentată de tineri în vârstă de 20-24 de ani.

Proгноzele sunt sumbre: sporul natural continuă să fie negativ, iar procesul de îmbătrânire demografică se accentuează; sociologii avertizează că migrația populației tinere către orașe va continua și că populația satelor va deveni din ce în ce mai îmbătrânită.

Sărăcia multor săteni, șomajul, dezvoltarea rurală insuficientă și emigrația spre țări mai dezvoltate au creat o criză majoră a satului românesc, care se zbate între tradiție culturală și supraviețuire materială.

Totuși, satele din apropierea orașelor sunt mai puțin depopulate, iar măsurile financiare luate de stat în ultimii 2-3 ani pentru revigorarea agriculturii românești creează ceva speranțe pentru tinerii din mediul rural.

În fața acestor realități pe care nu le poate ignora, Biserica Ortodoxă Română militează cu responsabilitate pentru dezvoltarea rurală și pentru salvarea satului românesc, deoarece majoritatea populației sărace din mediul rural aparține Bisericii noastre, iar preoții noștri de la sate se confruntă cu multe probleme de ordin economic, social și pastoral.

Preotul ortodox trebuie să fie profund implicat în viața comunității.

Se constată tot mai mult că în satul în care nu este biserică deschisă permanent, nu este preot, nu este casă parohială, sau preotul nu locuiește în sat, există mai multă suferință și mai multă singurătate, mai puțină solidaritate între oameni, mai puțină comuniune și mai puțină bucurie.

În schimb, acolo unde biserica este deschisă în fiecare duminică, în zi de sărbătoare și chiar peste săptămână, unde preotul aduce speranță, organizând programe de întraajutorare frățească și mobilizând oamenii credincioși să-i ajute pe cei mai săraci, situația spirituală și socială a parohiei se ameliorează.

Activitatea religioasă, liturgică și pastorală nu are numai o consecință cultică sau spirituală, ci ea influențează și viața socială, aduce un spor de calitate vieții într-o anumită comunitate, aduce speranță și creează o mai intensă comuniune spirituală.

Pe lângă rugăciune, trebuie întotdeauna în Biserică și acțiune sau fapte concrete, întrucât rugăciunea fără acțiune este nedeplină în rodirea sa.

Desigur, este nevoie de cooperarea tuturor instituțiilor care doresc să ajute concret satul românesc și pe țăranul român, care se confruntă adesea cu boala, cu sărăcia și cu singurătatea.

Nu putem cere credincioșilor noștri să contribuie foarte mult la dezvoltarea activității social-pastorale a Bisericii în comunitatea rurală dacă ei sunt foarte săraci.

În același timp, nu trebuie să așteptăm doar ajutorul autorităților, ci trebuie să încurajăm și să prețuim inițiativele din sânul comunității care vizează binele comunității.

Suntem interesați ca satul românesc să fie un sat în care viața să fie o

binecuvântare, nu o înstrăinare a oamenilor de propriul pământ și de propria identitate etnică și culturală.

Aceasta înseamnă că putem să învățăm și din experiența altora, dar și să valorificăm din trecutul satului românesc unele virtuți spirituale, morale și practice, cum sunt: credința, cinstea, hărnicia, dărnicia, simțul proprietății și al inițiativei, solidaritatea (întrajutorarea) și comuniunea în comunitatea rurală și între comunitățile rurale, dar și solidaritatea între comunitățile urbane și comunitățile rurale. În acest sens, se recomandă următoarele măsuri concrete:

1. Înfrățirea parohiilor mai darnice din mediul urban cu parohii mai sărace din mediul rural, pentru a oferi sprijin frățesc spiritual (încurajare) și material (financiar, alimentar, haine, materiale de construcții pentru biserică, pentru casa parohială și pentru activități social-pastorale);
2. Organizarea de biblioteci la sate prin donare de cărți;
3. Acordarea de burse elevilor inteligenți și harnici de la sate ca să continue școala în mediul rural și apoi eventual în mediul urban;
4. Cumpărarea, renovarea și dotarea unor case de la sat, care au și grădină, de către parohii de la oraș, pentru folosirea lor drept case de vacanțe și pentru a dezvolta activități în favoarea satului;
5. Încurajarea și ajutorarea concretă a sătenilor de-a păstra și cinsti memoria înaintașilor prin îngrijirea cimitirului, a crucii eroilor, dar și oferirea de date pentru întocmirea monografiei fiecărui sat românesc de astăzi;
6. Organizarea de tabere de tineret la sate, pentru a desfășura pelerinaje, activități culturale, social-filantropice și ecologice în mediul rural, în colaborare cu preoții de la sate și cu autoritățile locale;
7. Încurajarea tinerilor de-a dezvolta proiecte economice atractive în mediul rural, ca de pildă ferme de familie rentabile (zootehnice, legumicole, pomicole, apicole ș.a.).

Astăzi, satul românesc trebuie ajutat de către toți locuitorii orașelor, dar mai ales de către cei care s-au născut la sat (ei sau părinții lor) și pot înțelege și exprima mai ușor, în același timp, dragostea pentru valorile spirituale ale satului românesc și pot oferi ajutorul lor concret de care satul are nevoie.

Desigur, putem învăța și de la unele țări din Europa Occidentală, cum sunt astăzi ajutate satele să-și păstreze identitatea specifică satului (arhitectura rurală, mai

puțină aglomerație și mai puțină poluare) și, în aceeași timp, să fie sate atractive pentru locuitorii lor prin condiții de trai decente: electricitate, acces auto, canalizare etc.

Cu sprijinul ierarhilor români din Europa Occidentală, vom ajuta pe unii părinți protopopi să viziteze câteva sate din Italia, Austria, Elveția și Germania, pentru a se inspira din ceea ce este experiența pozitivă.

În încheiere, binecuvântăm lucrările conferinței pastoral-misionare de primăvară a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor, rugându-ne Domnului nostru Iisus Hristos, Cel răstignit și înviat, să dăruiască tuturor participanților la această conferință pace și bucurie, sănătate și mântuire.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

basilica.ro